

ACADEMIA ROMÂNĂ

FILIALA TIMIȘOARA

Institutul de Cercetări Socio-Umane „Titu Maiorescu”

STUDIA BANATICA

SERIES HISTORIA

Anul II

2025

**ACADEMIA ROMÂNĂ-FILIALA TIMIȘOARA
INSTITUTUL DE CERCETĂRI SOCIO-UMANE
„TITU MAIORESCU”**

STUDIA BANATICA

SERIES HISTORIA

Anul II

**EDITURA MEGA
Cluj-Napoca
2025**

***Studia Banatica. Series Historia* este revista Institutului de Cercetări Socio-Umane „Titu Maiorescu”, publicată sub egida Academiei Române, filiala Timișoara.**

Comitetul științific

Prof. univ. dr. Sorin-Cristian AILINCĂI

Universitatea din București

CS I dr. Dan APARASCHIVEI

Academia Română, Institutul de Arheologie Iași

Dr. Ligia BOLDEA

Cercetător independent, Reșița

CS I dr. Vitalie BÂRCĂ

Academia Română, Institutul de Arheologie și Istoria Artei, Cluj-Napoca

Dr. Costin FENEȘAN

Cercetător independent, București

Prof. univ. dr. Mihai GLIGOR

Universitatea „1 Decembrie 1918”, Alba Iulia

CS I dr. habil. Florin GOGĂLTAN

Academia Română, Institutul de Arheologie și Istoria Artei, Cluj-Napoca

Prof. univ. dr. Rudolf GRÄF

Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca/

Academia Română, Institutul de Cercetări Socio-Umane, Sibiu

Conf. univ. dr. Vasile RĂMNEANȚU

Universitatea de Vest din Timișoara

Prof. univ. dr. Wolfram SCHIER

Freie Universität Berlin, Germania

Colegiul de redacție

Prof. univ./CS I dr. Florin DRAȘOVEAN – director

CS I dr. habil. Adrian MAGINA – redactor-șef

CS III dr. Victor BUNOIU – secretar de redacție

CS II dr. Victor Cristian SAVA – membru

CS III dr. Cristian FLOCA – membru

Materialele trimise spre publicare în *Studia Banatica. Series Historia* sunt așteptate pe adresele de email: isbtm@academiatm.ro sau adimagina@gmail.com.

Revista *Studia Banatica* continuă publicația „Revista de Studii Banatice”, publicată în perioada 2010-2013.

ISSN 3090-9643

ISSN-L 3090-9643

STUDIA BANATICA

SERIES HISTORIA

Anul II

2025

CUPRINS

ARHEOLOGIE

- Marian-Bogdan CONDURĂȚEANU, Mihai GLIGOR, *Valurile timpului probabilistic și rolul evenimentelor Miyake în degradarea preciziei calibrărilor C¹⁴. Cu referire la platoul Hallstatt și datele din spațiul intracarpatic* 7
- Silviu ENE, Dorel MICLE, Silviu ILIUȚĂ, Alin DIACONU, *O posibilă așezare Vinča necunoscută în sudul orașului Ciacova* 41
- Victor Cristian SAVA, Adrian Cristian ARDELEAN, Daniela SAVA, Adriana SĂRĂȘAN, *Așezări fortificate și dinamici culturale în eneoliticul timpuriu din regiunea Mureșului de Jos* 57
- Victor BUNOIU, Sorin FORȚIU, Bogdan CRAIOVAN, Yobbágy – *redescoperirea unui castellum din Banatul medieval* 77
- Cristian FLOCA, *Arheologia bisericilor de lemn. Studiu de caz: biserica de lemn „Pogorârea Duhului Sfânt” din Sartăș, jud. Alba* 125

ISTORIE

- Adrian MAGINA, *Toponimie și limbaj vernacular în documentele latine privind Banatul medieval: identitatea etnică a celui care scrie sau identitatea etnică a teritoriului?* 149
- Alexandru FODOR, *Aspecte ale vieții culturale și artistice în banatul de Caransebeș-Lugoj* 159
- Sandra HIRSCH, *Sectoarele economiei urbane reflectate prin ocupațiile locuitorilor evrei din Timișoara (prima jumătate a secolului XVIII)* 167

Florin BOGDAN, <i>Cărți românești vechi din colecțiile bibliotecii metropolitane București. Tipăriturile de la Buda</i>	175
Constantin-Tufan STAN, <i>Dascăli români din Banat în perioada dualismului. Studiu de caz: învățătorul Ioan Marcu</i>	183
Vasile CRISTEA, <i>Alexandru Borza - cercetător și protecționist al naturii din Banat</i>	201
Mihăiță-Silviu BALUȚĂ, <i>Vizita studenților cehoslovaci în România (1927): un episod al cooperării academice interbelice</i>	215
Eusebiu NARAI, <i>Activitatea Micii Înțelegeri în primul trimestru al anului 1933, reflectată în paginile cotidianului „Vestul” din Timișoara</i>	223
Dumitru TOMONI, <i>Mărturii din arhiva C.N.S.A.S. privind rezistența anticomunistă din Banatul de nord-est. Cum a fost capturat maiorul Vasile Duma?</i>	245
Vasile RĂMNEANȚU, <i>Aspecte referitoare la exportul din întreprinderile județului Timiș din anul 1983 consemnate în rapoartele Securității și ale organelor județene și centrale</i> ..	257
Norme de redactare	267

SUMMARY

ARCHAEOLOGY

- Marian-Bogdan CONDURĂȚEANU, Mihai GLIGOR, *Probabilistic Time Waves and the role of Miyake events in the degradation of the precision of ¹⁴C calibrations. With reference to the Hallstatt Plateau and the data from the intracarpatic region* 7
- Silviu ENE, Dorel MICLE, Silviu ILIUȚĂ, Alin DIACONU, *A Possible Unknown Vinča Site South of Ciacova City* 41
- Victor Cristian SAVA, Adrian Cristian ARDELEAN, Daniela SAVA, Adriana SĂRĂȘAN, *Enclosed settlements and cultural dynamics in the Early Eneolithic of the Lower Mureș Region* 57
- Victor BUNOIU, Sorin FORȚIU, Bogdan CRAIOVAN, Yobbágy – *Rediscovery of a castellum from the Medieval Banat* 77
- Cristian FLOCA, *The Archaeology of wooden churches. Study case: Wooden church „Descent of the Holy Spirit” from Sartăș, Alba county* 125

HISTORY

- Adrian MAGINA, *Toponymy and vernacular language in Latin documents regarding medieval Banat: the ethnic identity of the scribe or the ethnic background of the territory?* 149
- Alexandru FODOR, *Aspects of cultural and artistic life in the banat of Caransebeș and Lugoj* 159
- Sandra HIRSCH, *Urban economy reflected by the occupations of Jewish residents of Timișoara (first half of the 18th century)* 167
- Florin BOGDAN, *Old Romanian books from the collections of Bucharest metropolitan library. Buda prints* 175
- Constantin-Tufan STAN, *Romanian teachers from Banat during the period of dualism. Case study: teacher Ion Marcu* 183

Vasile CRISTEA, <i>Alexandru Borza - researcher and nature conservationist in the Banat region</i>	201
Mihăiță-Silviu BALUȚĂ, <i>The visit of Czechoslovak students to Romania (1927): an episode of interwar academic cooperation</i>	215
Eusebiu NARAI, <i>The activity of the Little Antante in the first quarter of 1933, reflected in the pages of the daily <the West> from Timișoara</i>	223
Dumitru TOMONI, <i>Testimonies from the C.N.S.A.S. archive on the anti-communist resistance in northeast Banat. How was major Vasile Duma captured?</i>	245
Vasile RĂMNEANȚU, <i>Aspects related to exports from companies in Timiș County in 1983, as recorded in reports by the Securitate and county and central party authorities</i>	257
Editorial style	267

ACTIVITATEA MICII ÎNȚELEGERI ÎN PRIMUL TRIMESTRU AL ANULUI 1933, REFLECTATĂ ÎN PAGINILE COTIDIANULUI *VESTUL* DIN TIMIȘOARA

Eusebiu Narai*

Cuvinte cheie: Mica Înțelegere, convenție, conferință, pact, dezarmare, acord, <Vestul>

Keywords: Little Antante, convention, conference, pact, disarmament, agreement, <the West>

The activity of the Little Antante in the first quarter of 1933, reflected in the pages of the daily <The West> from Timișoara

Abstract: Founded by Sever Bocu, the leader of the Banat regional organization of the National-Peasant Party, in the summer of 1930, the daily <the West> from Timisoara addressed numerous foreign policy issues, with maximum objectivity, in articles based on first-rate sources, carefully verified, and in editorials signed by journalists with vast experience and a very good reputation.

In the first quarter of 1933, the aforementioned Banat newspaper was concerned with various aspects of the activity of the Little Entente, in general, as well as with the relations between the component states, on various levels: the view of some senior diplomats and some important politicians about this alliance; the Romanian-Yugoslav trade convention; The Romanian-Yugoslav conference in Belgrade; the high-level reciprocal visits to Belgrade and Bucharest; Romanian-Yugoslav school convention; Czechoslovak-Romanian commercial treaties; Romanian-Polish-Czechoslovak railway conference; the signing of the Pact of the Little Entente; the position of the Little Understanding towards the question of disarmament and towards the Japanese-Chinese conflict; The Romanian-Yugoslav church agreement etc.

1933 a fost un an de cotitură pentru istoria Europei și a întregii lumi. Astfel, la 1 ianuarie, Uniunea Sovietică începea *al doilea Plan cincinal*, cu scopul declarat de a dubla, cel puțin, produsul intern brut, de la 43 miliarde ruble la 93 miliarde, până la 31 decembrie 1937. În ziua de 7 ianuarie, dictatorul sovietic Iosif Vissarionovici Stalin a prezentat, în fața Comitetului Central al Partidului Comunist din U.R.S.S., rezultatele *primului Plan cincinal*, subliniind faptul că producția industrială sovietică s-a triplat, înregistrând o creștere de 219%, în vreme ce „producția – în Statele Unite ale Americii – a scăzut la 56%, în Marea Britanie la 80%, în Germania la 55%, iar în Polonia la 54%”. Aceasta ar fi reprezentat încă o dovadă că sistemul comunist (cel sovietic, evident) era net superior celui capitalist (vest-european și nord-american). La 17 ianuarie, Congresul Statelor Unite a votat în favoarea independenței Filipinelor, ignorând opinia președintelui american Herbert Hoover. În 23 ianuarie a fost consemnată vizita, în România, a Regelui Alexandru I al Iugoslaviei și a Reginei Maria, soția acestuia (a doua fiică a Regelui Ferdinand I și a Reginei Maria, suveranii României Mari). Însă, cel mai important eveniment al lunii ianuarie 1933 a fost, fără îndoială, numirea lui Adolf Hitler, liderul Partidului Național-Socialist, în funcția de cancelar al Germaniei, la 30

---

* Universitatea de Vest din Timișoara. email: eusebiu.narai@yahoo.com

ianuarie, care marca, pe de o parte, începutul dictaturii hitleriste în Germania, iar, pe de altă parte, desființarea Republicii de la Weimar.¹

La 16 februarie 1933, la Geneva, a fost semnat *Pactul Miciei Înțelegeri*, alianță formată din România, Cehoslovacia și Iugoslavia, încă din anii 1920-1921, canalizată mai ales împotriva revizionismului maghiar. Prin această reorganizare, Mica Antantă devenea un organism mult mai coeziv.²

Luna martie 1933 marca o nouă turnură: la 4 martie, democratul Franklin Delano Roosevelt depunea jurământul și devenea cel de-al 32-lea președinte al Statelor Unite, în discursul de inaugurare susținând faptul că „singurul lucru de care trebuie să ne temem, este frica în sine”, cu referire clară la Marea Criză Economică; la 5 martie, în alegerile din Germania, național-socialiștii au câștigat 43,9% din voturi; la 23 martie, Reichstag-ul a adoptat o lege prin care se acorda guvernului condus de către Adolf Hitler împuterniciri speciale.³

***

Fondat de Sever Bocu, liderul organizației regionale Banat a Partidului Național-Țărănesc, în vara anului 1930, cotidianul <Vestul> din Timișoara a abordat numeroase probleme de politică externă, cu maximă obiectivitate, în articole bazate pe surse de prim rang, atent verificate, și în editoriale semnate de jurnaliști cu o vastă experiență și cu o foarte bună reputație.⁴

În primul trimestru al anului 1933, ziarul bănățean amintit s-a preocupat de diverse aspecte ale activității Miciei Antante, în general, precum și de relațiile dintre statele componente, pe diverse paliere: optica unor înalți diplomați și a unor importanți politicieni despre această alianță; convenția comercială româno-iugoslavă; Conferința româno-iugoslavă de la Belgrad; vizitele reciproce, la nivel înalt, întreprinse la Belgrad și la București; Convenția școlară româno-iugoslavă; tratativele comerciale cehoslovaco-române; Conferința feroviară româno-polono-cehoslovacă; semnarea Pactului Miciei Antante; poziția Miciei

---

¹ Vezi informații în acest sens în lucrările: Ioan Popoiu, *Statele din sud-estul Europei (1804-1999)* (București: ProUniversitaria, 2017); Jean Carpentier, François Lebrun (coord.), *Istoria Europei*, trad.: Sándor Skultéty, Mariana Băluță-Skultéty (București: Humanitas, 2006); Ileana Bulz, *Istoria Europei în secolele XIX-XX* (București: Ed. Academiei Tehnice Militare, 2003); Serge Berstein, Pierre Milza, *Istoria Europei*, vol. 5 (*Secolul XX: din 1919 până în zilele noastre*), trad.: Monica Timu, ed. a 2-a, (Iași: Ed. Institutului European, 1998); John R. Barber, *Istoria Europei moderne*, trad.: Daniela Truția, (București: Lider, [1998]).

² Detalii despre acest eveniment pot fi regăsite în lucrările: John Morris Roberts, Odd Arne Westad, *Istoria lumii: din preistorie până în prezent*, trad.: Cătălin Drăcșineanu (Iași: Polirom, 2018); Somerset Plantagenet Fry, *Istoria lumii*, trad.: Ana Durac, Roxana Toader (București: Vox, 1998); Richard Overly, *Istoria lumii*, trad.: Stelu-Cristian Fulaș (București: Lider, 2011); Andrew Marr, *Istoria lumii*, trad.: Dan Lazăr, Cora Radulian (București: Nemira, 2015); Ernst H. Gombrich, *Istoria lumii*, trad.: Nicolae Constantinescu (București: Ed. Pro, 2006).

³ Alte informații despre aceste detalii sunt furnizate de lucrările: Adrian Nicoli, *Mica Înțelegere și Înțelegerea Balcanică în contextual politic european* (Craiova: Contrafort, 2013); Eliza Campus, *Mica Înțelegere* (București: Ed. Științifică, 1968); Milan Vanku, *Mica Înțelegere și politica externă a Iugoslaviei: 1920-1938: momente și semnificații* (București: Ed. Politică, 1979); Eliza Campus, *Mica Înțelegere*, ed. a 2-a (București: Ed. Academiei Române, 1997); Eliza Campus, *State mici și mijlocii din centrul și sud-estul Europei în relațiile internaționale: prima jumătate a secolului al XX-lea* (București: Ed. Politică, 1988).

⁴ Sever Bocu, *Problema Banatului: români și sârbi*, ed. și trad.: Doina Bogdan-Dascălu (Timișoara: Ed. David Press Print, 2012); Sever Bocu, *Drumuri și răscruci: memorii*, îngr. ed.: Cornel Ungureanu, Viorel Marineasa (Timișoara: Ed. Marineasa, 2005); Sever Bocu, *Ziaristica ardeleană și bănățană dinainte de războiu* ([Arad?]; Tipografia Românească, [1938?]); Sever Bocu, *Drumuri și răscruci*, vol. 1-4 (Timișoara, 1939).

Înțelegeri față de chestiunea dezarmării și față de conflictul nipono-chinez; Acordul bisericesc româno-iugoslav etc.⁵

***

La începutul anului 1933, Mica Antantă părea cea mai solidă alianță din centrul și sud-estul „bătrânului continent”, susținătoare a Franței, care pleda pentru menținerea status-quo-ului teritorial stabilit la finele Primului Război Mondial și pentru prezervarea păcii în Europa.

Numărul, din 3 ianuarie 1933, al ziarului <Vestul>, reda fragmente din interviul acordat de ministrul cehoslovac de Externe, Eduard Beneš, ziarului praghez <Lidove Novi> la 1 ianuarie același an. În interviul respectiv, Beneš reliefa următoarele aspecte: „... Mica Înțelegere rămâne un păzitor credincios și vigilent al păcii din Europa centrală și sud-orientală... Mica Înțelegere rămâne credincioasă politicii sale dintotdeauna pentru a susține drepturile ei proprii și a asigura colaborarea amicală cu toate micile state europene, respectând – în același timp – drepturile celorlalte state din această parte a continentului... Forța noastră, în timpul războiului, a constat în faptul că am fost uniți cu acei care luptau pentru triumful ideilor morale de drept și de justiție. Astăzi, forța noastră stă în a rămâne credincioși ideilor și principiilor noastre, pentru că ele sunt și rămân juste”.⁶

Ministrul de Externe al Cehoslovaciei a subliniat faptul că Mica Antantă a adoptat o poziție clară și hotărâtă în *problema dezarmării*, aprobând *planul francez Herriot-Boncour*, ce cuprindea toate elementele esențiale ale securității internaționale, cât și față de *revizuirea tratatelor de pace*.⁷

În viziunea lui Beneš, politica Micii Înțelegeri era „o politică a păcii, a liniștei, a reconstrucției și a adevăratei bunăvoințe față de toți”.⁸

Așadar, reputatul ministru de Externe cehoslovac expunea principiile de bază ale Micii Antante, poziția sa pro-franceză, în favoarea dezarmării (în sensul enunțat de diplomația franceză) și pentru păstrarea frontierelor existente, împotriva curentului revizionist, susținut atât de la Roma, cât și de la Berlin.

Criza economică și-a pus amprenta și asupra relațiilor dintre statele Micii Antante. Astfel, pe de o parte, în numărul său din 6 ianuarie 1933, cotidianul bănățean <Vestul> relatează despre prelungirea *convenției comerciale româno-iugoslave*, cu caracter provizoriu, pentru încă 6 luni.⁹

Pe de altă parte, rezervele bănești ale Iugoslaviei scăzuseră simțitor, pentru că regatul vecin era un stat preponderent agricol, fiind foarte afectat de Marea Criză Economică. O ordonanță emisă de Ministerul iugoslav de Finanțe îi obliga pe proprietarii de motociclete și de automobile să nu mai utilizeze benzină pură, ci amestecată cu alcool, măsură luată „pentru că benzina se importă din străinătate, iar alcoolul se fabrică în țară, în cantități foarte mari”. Era așteptată o reducere considerabilă a consumului de benzină în Iugoslavia, care, în mare măsură, era importată din România.¹⁰

---

⁵ Lucian-Vasile Szabo, *Sever Bocu: strategii publicistice și geopolitice* (Timișoara: Ed. Universității de Vest, 2016); Vasile Bogdan, *Un destin zburciemat: Sever Bocu* (Timișoara: Ed. Augusta, 1999); Ioan Munteanu, *Sever Bocu: 1874-1951* (Timișoara: Mirton, 1999).

⁶ *Vestul* (Timișoara, anul IV, nr. 706, marți, 3 ianuarie 1933), 4.

⁷ Ibid.

⁸ Ibid..

⁹ *Vestul* (Timișoara, anul IV, nr. 709, vineri, 6 ianuarie 1933), 4.

¹⁰ Ibid.

Într-adevăr, statele cu profil agricol au fost cele mai afectate de criza economică mondială, guvernele acestora adoptând, de multe ori, măsuri de restricționare a consumului unor articole care deveneau, automat, de lux, însă aceste măsuri dinamitau raporturile cu alte state, uneori vecine sau chiar aliate.

Presa cehoslovacă elogia și unele personalități politice din țara noastră, mai ales pe cele implicate în lupta împotriva curentului revizionist european. De pildă, cu prilejul împlinirii vârstei de 60 de ani, Iuliu Maniu, liderul Partidului Național-Țărănesc, în ziarele din Cehoslovacia au apărut ample articole, în care se insista asupra personalității sale și asupra luptei purtate de acesta pentru drepturile națiunilor asuprite din fosta Austro-Ungarie, în vederea obținerii independenței și unirii acestor naționalități cu frații lor, cu aluzie evidentă și la cehi, și moravi, dar și la slovaci. După părerea jurnaliștilor cehoslovaci, Maniu era „... un cetățean simplu și credincios ideii și cauzei democratice... legalitatea este ideea conducătoare a guvernului său, după cum a fost și ideea conducătoare a luptei sale din timpul opoziției... spiritul lui Maniu este accesibil argumentelor și se dezvoltă în mijlocul nenumăratelor nevoi ale dezvoltării neîncetate a statului... în politica externă, Iuliu Maniu este un drept-credincios al politicii externe a Micii Antante și un prieten sincer al Republicii Cehoslovace”.¹¹

Deci, ziarele cehoslovace elogiau personalitatea lui Iuliu Maniu, punând accent atât pe moralitatea sa politică, pe trecutul său de luptător pentru drepturile românilor din Austro-Ungaria, pe proiectele sale de dezvoltare a României pe diverse paliere, cât și pe direcțiile de politică externă ale cabinetului pe care îl conducea. Maniu insistase foarte mult pentru desemnarea ilustrului diplomat Nicolae Titulescu în funcția de ministru de Externe, în semn de omagiu față de optica acestuia față de Franța și Marea Britanie, Mica Antantă și prezervarea păcii în Europa.

La 17 ianuarie 1933 a început, la Belgrad, *Conferința româno-iugoslavă*, convocată în urma discuțiilor dintre cei doi miniștri de Externe (Titulescu și Jeftici), desfășurate în intervalul 20-21 decembrie 1932. Pe ordinea de zi a conferinței figurau mai multe probleme. În primul rând, trebuiau semnate și ratificate *acordurile, convențiile și protocoalele* parafate la 4 iunie 1929, dacă cele două delegații considerau că nu mai era nevoie de nicio modificare; de asemenea, „întrucât guvernul iugoslav, în urma aplicării legii agrare, crede că *restituția în natură este imposibilă*, s-a convenit să despăgubească – pe altă cale – pe supușii români expropriati în zona de frontieră... acest principiu va fi aplicat și supușilor iugoslavi, dacă aceștia au fost expropriati contrar prevederilor convenției din 1924”.¹²

În egală măsură, „*oprirea tranzitului de vite prin Iugoslavia* a anchilozat întreaga viață economică a Banatului, exportul de vite românești făcându-se pe rute foarte mari și cu cheltuieli înmulțite, contribuind – prin aceasta – la scăderea prețului vitelor; delegații iugoslavi și români au instrucțiuni precise în această privință, pentru a putea ajunge – în cel mai scurt timp – la *înțelegerea asupra încheierii unei convenții veterinare și de tranzit*”.¹³

Cu aceeași ocazie se căutau modalitățile de asigurare a *drepturilor sale legate Mitropoliei Ortodoxe Române din Sibiu*, cât mai grabnic posibil și în mod eficace, în virtutea testamentului lăsat de Ion și Maria Trandafil, „reprezentând o avere de 754 iugăre (1 iugăr =

¹¹ *Vestul* (Timișoara, anul IV, nr. 716, marți, 17 ianuarie 1933), 3.

¹² *Ibid.*, 4.

¹³ *Ibid.*

0,5775 hectare – *n.n.*) pământ și imobile”, revendicate și de Patriarhia Ortodoxă Sârbă din Carlovăț (Sremski-Karlovci – *n.n.*).¹⁴

Urmau să fie examinate „*reclamațiile iugoslavilor pentru exproprierea bunurilor regimentului 14 grăniceri sau altele, precum și reclamațiile românilor privitoare la diverse restituții de rechiziții*”.¹⁵

Trebuia rezolvată, odată pentru totdeauna, „*chestiunea școlilor și bisericilor din Banatul iugoslav*”, în vederea executării Convenției de la Bled (1927), preconizându-se negocierea și chiar „*posibilitatea stabilirii unui tratament de reciprocitate în ce privește cultul și bisericile din Banatul românesc*”.¹⁶

Se preciza faptul că „*ambele delegații vor căuta să ajungă de acord și asupra executării protocolului din 4 noiembrie 1923 și asupra poliției și controlului navigației pe toată întinderea Dunării între îmbucătura râului Nera și Timoc, fiind cuprins și canalul artificial de navigație de la Porțile de Fier*”.¹⁷

Delegația română era formată din 8 membri: Al. Iacovache (ministru plenipotențiar, președintele delegației); Silviu Dragomir (profesor universitar, membru al Academiei Române); I. Cristu (directorul afacerilor economice din Ministerul Afacerilor Străine); dr. P. Ionescu (din Ministerul Instrucțiunii Publice); Moise Ienciu (inspector general din Ministerul Instrucțiunii Publice – Direcția Cultelor); V. Hodor (inspector general administrativ); dr. Tiberiu Cristea (inspector general zootehnic); V. Linde (subdirector general la Ministerul Agriculturii și Domeniilor).¹⁸

Delegația iugoslavă număra, în schimb, 17 membri: Momcilo Jurišici (ministru ajutor al Afacerilor Străine, președintele delegației); dr. Dușan Peles (fost ministru); dr. Letici, episcopul Vârșetului, și protopopul Bradvarevits – reprezentanți ai Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Sârbe; dr. Petrovits și dr. Popovits, reprezentanții Ministerului Justiției; Voukachin Givotits (șef de secție în Ministerul de Externe, la Serviciul Presei); dr. Dusan Popovits (Ministerul Agriculturii); Balubgici (Ministerul Instrucțiunii); col. Petrovits și dr. Vlaskalin – pentru chestiunile privitoare la frontieră; dr. Milutici, Anton Corosetz și Radicon – pentru problemele veterinare și economice; dr. Pantici – pentru chestiunile privitoare la navigația pe Dunăre; dr. Jifcovits – pentru problemele agrare; dr. Pelivanovits – vicepreședinte al comisiei; Milenkovits – secretar al comisiei.¹⁹

Lucrările Conferinței au debutat la sediul Ministerului de Externe din Belgrad, iar la îndemnul lui Jeftici, reprezentantul României (Al. Iacovache) a semnat – în bloc – cele 13 *convenții* încheiate.²⁰

Potrivit redacției ziarului <Vestul>, „*acest prim acord... s-ar părea că va deschide calea unei înțelegeri asupra raporturilor de reciprocitate în ceea ce privește chestiunile școlare, bisericesti și, îndeosebi, a tranzitului vitelor românești prin Iugoslavia, această problemă fiind de o importanță capitală pentru viața economică a Banatului... în acest sens, dl. Lorenzo Ciani a și înaintat un memoriu din partea producătorilor și a negustorilor respectivi, cuprinzând doleanțele populației bănățene*”.²¹

---

¹⁴ Ibid.

¹⁵ Ibid.

¹⁶ Ibid.

¹⁷ Ibid.

¹⁸ Ibid.

¹⁹ Ibid.

²⁰ Ibid.

²¹ Ibid.

Se poate sesiza, cu ușurință, faptul că se încerca rezolvarea, *in corpore*, a tuturor problemelor existente între România și Iugoslavia, pe toate palierele, cu puțin timp înaintea reorganizării Micii Înțelegeri. Acest lucru nu putea fi decât îmbucurător, deoarece se îmbunătățea vizibil soarta minorității românești care trăia în regatul vecin.

La *Adunarea învățătorilor români din Iugoslavia*, desfășurată la Vârșeț, în ziua de 4 ianuarie 1933, s-a discutat despre *Convenția școlară româno-iugoslavă*, care includea 20 de articole. Cele mai importante articole erau:

„I. *Școlile primare minoritare românești din Iugoslavia vor fi școli românești de stat.*

II. În toate școlile primare românești din Iugoslavia, *limba de propunere va fi limba română.*

IV. *Religia și Morala* se vor propune de către preoții români din localitate, indiferent de cetățenia lor, iar, în lipsa acestora, de către învățătorii români.

V. *Învățătorii școlilor românești din Iugoslavia trebuie să fie de naționalitate română și de cetățenie iugoslavă ș.a.m.d.*”²²

Problema învățământului românesc din Iugoslavia rămăsese un punct sensibil încă din anii 1920-1921, încercându-se soluționarea sa prin convenția școlară amintită mai sus. În continuare, învățătorii și preoții români sau vorbitori de limba română din Iugoslavia urmau să joace un rol determinant în această direcție.

La sfârșitul lunii ianuarie 1933 era consemnată *vizita suveranilor iugoslavi în România*, regina Mărioara fiind un veritabil „liant” între cele două țări: cea natală (România) și cea de adopție (Iugoslavia). Vizita lor a fost descrisă și în paginile ziarului timișorean menționat mai sus: „Regele Alexandru al Iugoslaviei, împreună cu regina Mărioara, după ce au vizitat Curtea de Argeș, unde au depus o jerbă de flori pe sicriul regelui Ferdinand (tatăl Mărioarei – *n.n.*), s-au reîntors în București. Aici, *vizita* lor a decurs în cadrul programului dinainte fixat: au vizitat muzeele; au depus o jerbă de flori și pe mormântul Eroului Necunoscut; au primit în audiență pe dl. Madgearu (ministrul de finanțe), interesându-se de proiectele noastre financiare; au vizitat Regimentul 9 Vânători, al cărui comandant este regele Iugoslaviei (ieri, 25 ianuarie 1933 – *n.n.*, au plecat îndărăt, spre Iugoslavia). La gară au fost însoțiți de către M.S. Regele Carol, Voievodul Mihai și de întregul guvern”²³

Raporturile de amicitie dintre familiile regală română și iugoslavă puteau determina, într-o anumită măsură, îmbunătățirea statutului minorității românești din Iugoslavia, iar regele României, Carol al II-lea, fratele Mărioarei, era perfect conștient de acest lucru.

Din păcate, în a 13-a zi a Conferinței de la Belgrad, mai precis la 26 ianuarie 1933, spre stupefacția delegației române, Iugoslavia a oprit definitiv tranzitul de vite românești, refuzând, totodată, să semneze *Convenția veterinară și de tranzit cu România*. În schimb, Iugoslavia a acordat înlesniri Ungariei și Bulgariei, exportatorii unguri obținând o reducere de 20% pe căile ferate iugoslave: „În urma Convenției de la Belgrad, noi vom putea tranzita – prin Iugoslavia – numai cai și păsări tăiate, iar restul exportului destinat Italiei urmează să fie făcut prin Ungaria sau Austria... întreaga viață economică bănățeană primește cea mai aspră lovitură... exportul, făcându-se pe rute lungi, va mări cheltuielile de transport, contribuind – prin aceasta – la scăderea prețului la vitele cornute, iar dificultățile întâmpinate vor avea, drept consecință, că țările importatoare vor căuta alte piețe, lipsindu-ne, astfel, pe noi de debușuri sigure. Măsura aceasta a produs o adevărată panică în rândurile producătorilor și a exportatorilor din Banat și ni se semnalează că s-au pus la cale *demonstrații împotriva*

²² *Vestul* (Timișoara, nr. 723, joi, 26 ianuarie 1933), 4.

²³ *Vestul* (Timișoara, nr. 724, vineri, 27 ianuarie 1933), 1.

sârbilor în principalele centre ale crescătorilor de vite din județele Severin, Caraș și Timiș-Torontal... De asemenea, se vor prezenta mai multe *delegațiuni* guvernului, pentru a face demersuri energice împotriva nejustificatelor restricțiuni (restricții – *n.n.*) ce le pun sârbii în calea exportului românesc și, prin aceasta, în calea unei sincere înțelegeri cu noi”.²⁴

Putem conchide că nevoia de protejare suplimentară a resurselor interne (în cazul de față, al vitelor) determina autoritățile iugoslave să adopte măsuri împotriva unui stat vecin și aliat în cadrul Micii Înțelegeri (România), căutând să menajeze interesele altor state vecine, care promovau, însă, curentul revizionist (Ungaria și Bulgaria).

Existau, însă, și demersuri comune ale statelor Micii Înțelegeri, menite să armonizeze pozițiile acestora. Un astfel de demers a fost înregistrat în ultimele zile ale lunii ianuarie 1933, legat de contrabanda cu arme descoperită în Austria. Guvernele celor trei țări componente ale Micii Antante așteptau, încă, rezultatele demersului diplomatic efectuat de Marea Britanie și Franța la Viena, Budapesta și Roma, iar, în cazul în care „explicațiile așteptate nu vor părea satisfăcătoare”, cabinetele de la Praga, Belgrad și București intenționau să sesizeze, în această problemă foarte spinoasă, Consiliul Societății Națiunilor de la Geneva.²⁵

Până în momentul respectiv, regimul fascist italian încerca, prin toate modalitățile posibile, să determine o „spargere” a Micii Înțelegeri, considerată o extensie a Franței în centrul și sud-estul continentului european, și să ralieze – în jurul său – statele revizioniste din aceeași parte a continentului, într-o primă etapă Ungaria fiind considerată un partener de încredere. Bulgaria nu era, încă, în „vizorul” Romei, iar Mussolini dorea să păstreze Austria în sfera sa de influență.

Deși dorea să-și protejeze producția animalieră internă, Cehoslovacia era dispusă și la unele compromisuri, în anumite limite rezonabile. În acest sens, *comunicatul* Legației Cehoslovaciei din București, emis la 19 ianuarie 1933, evidențiază faptul că s-a revenit, la sentimente mai bune, în privința *importului vitelor românești în Cehoslovacia*: „Ministerul Agriculturii cehoslovac a suprimat, de curând, interdicția tranzitului și importului vitelor de proveniență românească, prin Polonia. În urma acestei măsuri, transporturile din Bucovina, Basarabia și Moldova pot, din nou, să treacă liber prin punctele de frontieră ale Cehoslovaciei, deschise în acest scop. Sus-zisa măsură a fost luată pe temeiul datelor statistice românești, care arată că epizootia de febră aftoasă a dispărut din regiunile limitrofe”.²⁶

Concluzionăm că aceste restricții, impuse de autoritățile de la Praga, fuseseră determinate, strict, de cauze sanitare, și ar fi fost impuse de orice alt stat european, indiferent de natura relațiilor acestuia cu țara noastră.

În ultimele zile ale lunii ianuarie 1933, la Praga au început *tratative comerciale cehoslovaco-române*. Deși era vizată, printre altele, posibilitatea unui export mărit de porci din România, s-a discutat, „în general, posibilitatea unei dezvoltări a schimbului de mărfuri dintre Cehoslovacia și România”. Delegații cehoslovaci insistau pentru un export sporit de produse industriale cehoslovace în România, cu precădere de produse textile. Deși, cel puțin până în toamna anului 1932, exporturile României în Cehoslovacia depășeau net importurile,

---

²⁴ Ibid., 4.

²⁵ *Vestul* (Timișoara, anul IV, nr. 725, sâmbătă, 28 ianuarie 1933), 1.

²⁶ *Vestul* (Timișoara, anul IV, nr. 721, duminică, 22 ianuarie 1933), 4.

în ultimele luni, această balanță comercială activă „s-a micșorat, în urma descreșterii importului de porumb și uleiuri minerale din România”.²⁷

Evident, evoluția schimburilor comerciale româno-cehoslovace depindea de mai mulți factori și se încerca optimizarea acestora, precum și stabilirea unor raporturi reciproc avantajoase. Cehoslovacia rămânea, în continuare, un stat cu o industrie puternică, preocupat și de modernizarea agriculturii, în măsura posibilităților. Economia României avea un caracter preponderent agrar, dar regele Carol al II-lea era un ferm susținător al eforturilor de industrializare a țării.

În numărul, din 29 ianuarie 1933, al ziarului <Vestul> erau enumerate mărfurile scutite de restricțiile privitoare la devize, anunțate de către atașatul comercial al României pentru Cehoslovacia. Astfel, în baza deciziei Ministerului de Finanțe Nr. 149968/1932, începând de la 21 decembrie 1932, erau scutite de restricții următoarele mărfuri: „bumbac brut, cardat, albit, colorat, măcinat, resturi; lână brută, spălată, pieptănată, colorată, albită, măcinată, resturi; vată de lână și de păr; pâslă pentru pălării (supuse numai unui început de fabricare, netransformate)”. La acestea se adăugau noi sortimente de mărfuri, conform deciziei Ministerului de Finanțe Nr. 152957/1932, cu începere de la data de 29 decembrie 1932: „cânepă, iută și alte textile vegetale nedenumite special, brute, topite, melițate și scărmanate, albite, colorate și resturi”. Importul de în rămânea, în continuare, sub regimul devizelor; la fel, „zdrențe și alte resturi, servind la fabricarea hârtiei (zdrențe de bumbac, de în etc., resturi și maculatură de hârtie, resturi de frângherie și împletituri, resturi de pălărie)”.²⁸

Așadar, în industria textilă, producătorii cehoslovaci nu se simțeau amenințați, în mod sistematic și permanent, de produsele românești. Ca atare, la finele anului 1932, au început ridicarea unor restricții în acest sector industrial destul de important.

Comentariile presei italiene și iugoslave despre *vizita suveranilor iugoslavi la Sinaia* au fost redade, fragmentar, în paginile aceluiași număr al ziarului <Vestul>.

De pildă, în ziarul <Corriere della Serra> din Roma, se subliniau următoarele: „... Convorbirile au purtat spre o examinare a situației internaționale, mai ales cu privire la poziția Miciei Antante în Europa Centrală și în Balcani... S-a căutat, în același timp, să se ajungă nu numai la o perfecționare a actualului acord semnat – în decembrie (1932 – *n.n.*) – la Belgrad, ci la un maximum de înțelegere între cele 3 state – România, Iugoslavia și Cehoslovacia – în ce privește problema revizuirii tratatelor și aceea a egalității de drepturi în materie de înarmări, care, odată recunoscută Germaniei, se crede că nu va mai putea fi negată celorlalte state... S-a insistat mult, din partea Iugoslaviei, asupra construirii unui pod peste Dunăre, în apropiere de Turnu-Severin, proiect căruia cercurile politice și, în special, cele militare de la Belgrad îi atribuie cea mai mare importanță, întrucât ar corespunde planului Statului Major sârb de a putea să aibă o cale de acces la mare, în caz că portul Salonic nu va putea fi utilizat... din partea României s-au ridicat obiecții de natură financiară, care au făcut ca proiectul cerut de Belgrad să rămână, deocamdată, inactual”.²⁹

Ziarul italian insista asupra punctelor centrale ale convorbirilor purtate la Sinaia: statutul Miciei Înțelegeri, revizuirea tratatelor de pace și înarmarea. Se accentua și inițiativa părții iugoslave de construire a unui pod peste Dunăre, în proximitatea orașului românesc Turnu-Severin, care să nu permită repetarea experienței neplăcute din Primul Război

²⁷ *Vestul* (Timișoara, anul IV, nr. 726, duminică, 29 ianuarie 1933, 3.

²⁸ *Ibid.*, 4.

²⁹ *Ibid.*

Mondial, legată de frontul deschis la Salonic. De altfel, apariția statului albanez, în anii 1912-1913, pus, inițial, sub protecția mai multor Mari Puteri europene, în realitate gravitând în orbita Italiei, blocase accesul Serbiei la Marea Adriatică.

Ziarele românești, mai ales cele din Capitală, preluau comentariile ziarului belgrădean <Pravda>, reproduse, parțial, și în paginile cotidianului bănățean <Vestul>: „Se scot în evidență legăturile strânse și constante de amicitie iugoslavo-române și rezultatele recentei conferințe a Micii Înțelegeri, în care s-a manifestat – încă o dată – indisolubila amicitie dintre Belgrad și București. În convorbirile dintre d-nii Titulescu și Jeftici s-a ajuns la o rezolvare definitivă a aranjamentelor de ordin tehnic, care au o mare importanță pentru cele două țări”.³⁰

După cum era de așteptat, principalele ziare iugoslave nu suflau o vorbă despre disputele dintre cele două țări pe anumite teme și evitau orice referire la soarta minorității românești din regatul vecin.

Din numărul, din data de 1 februarie 1933, al ziarului <Vestul> aflăm că cei 86.000 de români din Banatul iugoslav solicitau atât *gimnaziu*, deoarece „școala primară sau școlile statului nu pot forma pe viitorii conducători ai românilor din Iugoslavia”, cât și *vicariat*, pentru că „cei doi protopopi și un administrator protopresbiterial nu pot impune o normă de conduită unitară”.³¹

Erau cerințe firești, deoarece învățământul și Biserica reprezentau „pepinieră” de cultivare a sentimentului identității etnice, de păstrare a valorilor moștenite din strămoși. Românii din Iugoslavia erau leali statului în care trăiau, solicitând doar respectarea drepturilor lor legitime, ca și minoritate mai consistentă atât în Banatul iugoslav, cât și în Valea Timocului. Din păcate, românii timoceni erau răsfirați și acționau neunitar, astfel încât, în mare măsură, drepturile lor erau ignorate.

La începutul lunii februarie 1933 existau speranțe că toate litigiile, de orice natură, dintre Iugoslavia și România, vor fi soluționate în cel mai scurt timp posibil. Astfel, în numărul, din 11 februarie 1933, era redat, pe scurt, un *interviu* cu Nicolae Titulescu, luat de corespondentul ziarului <Vestul>, Romulus P. Roșu, legat de problema raporturilor cu Iugoslavia. La întrebările reporterului privind încheierea unei *convenții* care să reglementeze libertatea religioasă și școlară a românilor din Banatul sârbesc și Timoc, precum și despre oprirea tranzitului de vite din Banat prin Iugoslavia, ministrul român de Externe a dat asigurări că toate aceste probleme vor fi rezolvate curând.³²

Evident, Titulescu nu a oferit garanții în acest sens, probabil și datorită faptului că nu existau asemenea garanții în momentul respectiv, însă ofensiva diplomatică românească era în plină desfășurare.

În acest sens, în seara de 9 februarie 1933, Regina-Mamă a României, Maria, a sosit la Belgrad, venind din localitatea Moedling. Mama Regelui Carol al II-lea a beneficiat de o primire călduroasă: „La gara Topchidere, Majestatea Sa (Maria a României – *n.n.*) a fost primită de Majestatea Lor Regele Alexandru și Regina Mărioara a Iugoslaviei, de principesa Olga, de ministrul României și d-na Gurănescu, care a oferit M.S. Reginei Maria un buchet de flori, apoi de dl. ministru Coștescu cu doamna, dl. ministru Iacovache, damele de onoare ale Reginei (Mărioara a Iugoslaviei, una din fiicele Reginei Maria a României – *n.n.*), primul

³⁰ Ibid.

³¹ *Vestul* (Timișoara, anul IV, nr. 727, miercuri, 1 februarie 1933), 1.

³² *Vestul* (Timișoara, nr. 735, sâmbătă, 11 februarie 1933), 1, 4.

aghiotant al Regelui Alexandru, mareșalul Palatului și întregul personal al Legației române”.³³

Regina-Mamă Maria a României era supranumită „soacra Balcanilor”, pentru că intermediase cel puțin două căsătorii între familiile regale balcanice: cea dintre Mărioara și Alexandru, suveranul Iugoslaviei, și cea dintre principele Carol (viitorul rege Carol al II-lea) și Elena, membră a familiei regale grecești. Ea păstrase o relație excelentă cu Mărioara și orice întâlnire cu familia regală iugoslavă reprezenta un prilej de consolidare a raporturilor dintre cele două state.

La scurt timp de la această vizită, în ziua de 14 februarie 1933 a fost consemnată *vizita* arhiducelui Anton de Habsburg și a arhiducesei Ileana (o altă fiică a Reginei Maria a României) la Belgrad, cei doi urmând să fie, pentru un timp neprecizat, oaspeții suveranilor iugoslavi.³⁴

Aceste raporturi familiale jucau un rol determinant și în anumite acțiuni de politică externă ale statului român.

Imediat după sosirea la Geneva, la sediul Ligii Națiunilor, în data de 11 februarie 1933, însoțit de Ion Mihalache (ministrul de Interne), Nicolae Titulescu a avut o lungă *întrevedere* cu Paul Boncour (ministrul de Externe al Franței) și, apoi, *întrevederi* succesive cu Jeftici (ministrul de Externe al Iugoslaviei) și cu Beneš (ministrul de Externe al Cehoslovaciei).³⁵

Aceste convorbiri indicau opțiunea pro-franceză a statelor Micii Înțelegeri, care erau de acord cu poziția Parisului față de provocările perioadei respective.

După o ședere îndelungată în capitala iugoslavă, Regina-Mamă Maria s-a înapoiat în România, cu Simplonul de Belgrad, trecând prin Timișoara, în cursul zilei de 16 februarie 1933. La gara din Timișoara a fost întâmpinată de oficialități, precum dr. Coriolan Băran (prefectul județului Timiș-Torontal), dr. Camil Pop (inspectorul general de poliție) și Ovidiu Gritta (chestorul poliției locale). La ora 17, fosta suverană și-a continuat drumul spre București.³⁶

Aproape cert, Regina-Mamă Maria urma să se întâlnească cu fiul său, Regele Carol al II-lea, pentru a-i comunica subiectele discuțiilor avute la Belgrad.

Se pune, tot mai acut, problema liniilor de comunicație cu vecinii din nord-vest și nord-est, care să ajute la „cimentarea” relațiilor cu aceștia. Astfel, în ziua de 14 februarie 1933 a avut loc, la Timișoara, *conferința reprezentanților căilor ferate cehoslovace, poloneze și române*, pentru a discuta reluarea traficului direct pe ruta Valea Vișeuului-Cernăuți, cu tranzit prin Cehoslovacia și Polonia, cu vagoane atașate trenului internațional Viena-Budapesta-București (via Sighet-Cernăuți).³⁷

Semnarea *Pactului Micii Antante*, la Geneva, în ziua de 16 februarie 1933, era considerată drept cel mai important subiect de până atunci, de către jurnaliștii ziarului <Vestul>, reproducând, printre altele, comentarii ale presei pariziene pe marginea acestei teme majore.

De pildă, agenția de presă franceză *Havas* preciza următoarele: „Ziarele primesc, în mod favorabil, hotărârea luată ieri (16 februarie 1933 – *n.n.*) de d-nii Titulescu, Beneș și Jeftici, miniștrii de externe ai țărilor Micii Înțelegeri, de a strânge și mai mult legăturile Micii

³³ Ibid., 4.

³⁴ *Vestul* (Timișoara, anul IV, nr. 737, marți, 14 februarie 1933), 4.

³⁵ Ibid.

³⁶ *Vestul* (Timișoara, anul IV, nr. 740, vineri, 17 februarie 1933), 1.

³⁷ Ibid., 4.

Înțelegeri. Ziarele subliniază importanța acestei manifestații de solidaritate a păzitorilor ordinii stabilite în Europa, salutând, cu multă satisfacție, această măsură. Presa menționează recente evenimente petrecute în Europa centrală și, în special, incidentul *leilor* de la Troguir și afacerea contrabandei de arme de la Hirtenburg, arătând că ele au contribuit, în bună măsură, la strângerea relațiilor dintre țările Miciei Înțelegeri. Unele ziare manifestă via lor satisfacție de a vedea că Mica Înțelegere realizează, de aici înainte, o perfectă entitate din punct de vedere diplomatic. Se menționează, totodată, organizarea rațională a colaborării economice și financiare în sânul Miciei Înțelegeri, subliniind că măsura luată va contribui la ameliorarea situației economice a Europei centrale. În timp ce <Écho de Paris> salută, în această măsură, embrionul Europei centrale, la a cărei consolidare și propășire ar putea să colaboreze toate popoarele care țin la ordinea și liniștea Europei, ziarul <Figaro> declară că Mica Înțelegere constituie, acum, o solidă garanție a ordinii și păcii”.³⁸

Așadar, agenția de presă amintită stabilea cauzele strângerii legăturilor dintre statele Miciei Înțelegeri și sublinia importanța acestei alianțe, inițiată și susținută de Franța, pentru pacea la nivelul întregului continent european. Mica Antantă devenea, în acest mod, un veritabil reper, un model demn de imitat și de implementat în alte părți ale lumii.

Foarte interesante se dovedesc și comentariile redactorilor <Vestului>: „Se stinge orice posibilitate ca România să trateze, vreodată, cu Rusia (Uniunea Sovietică – *n.n.*) cu privire la un pact de neagresiune, căci guvernele din Praga și Belgrad, care nu întrețin relații oficiale cu Moscova, nu vor autoriza guvernul din București să semneze un contract cu guvernul din Moscova... atât mai bine pentru România, pe care politica franceză o împinge prostește către acest contract, chit că, prin încheierea lui, România și-ar compromite titlul său juridic asupra Basarabiei... *Opere practice* se prezintă: construcții de căi ferate, permițând să se stabilească – în curând – comunicații directe între cei 3 aliați, pe de o parte, și între ei cu Polonia și cu statele baltice, pe de altă parte, fără să fie necesar a se întrebuița teritoriul austriac, ungar sau bulgar; aprovizionarea cu material și muniții de război asigurată celor 3 participanți de uzinele Škoda din Cehoslovacia; relațiuni (relații – *n.n.*) mai strânse cu Polonia... Salvarea statelor amenințate de revolta germano-ungară și de expansiunea italiană este în asocierea și coordonarea mai intimă a mișcărilor lor; astfel, ele vor putea să facă față deficitului politicii franceze până când politica franceză se va dezmetici... Urmează, de la sine, că o Italie adusă pe drumul adevăratelor sale interese, o Italie renunțând la mișcări de ciudă și de vanitate, la căutarea prestigiului pentru prestigiu, n-ar găsi decât avantaje să lucreze cu embrionul Europei centrale independente, care este la lumină astăzi”.³⁹

Era deplânsă imposibilitatea ajungerii la un acord româno-sovietic, care să determine recunoașterea, de către Moscova, a apartenenței Basarabiei la România. De asemenea, se luau în considerare și avantajele militare ale strângerii relațiilor dintre statele Miciei Înțelegeri și o eventuală alianță cu Polonia. În egală măsură, se sconta pe aducerea Italiei pe „făgașul” normal și pe conlucrarea ei cu țările Miciei Antante.

Era prezentată cititorilor ziarului <Vestul> și *declarația* ministrului francez al Afacerilor Străine, Paul Boncour, despre *importanța Pactului Miciei Înțelegeri*, făcută ziarului <L'Intransigéant>: „Ședința de ieri (16 februarie 1933 – *n.n.*) a miniștrilor de externe ai Miciei Înțelegeri... constituie o frumoasă inițiativă și un mare pas înainte pe calea grupării, foarte de dorit, a țărilor din Europa centrală... pactul încheiat este începutul unui bloc al ordinii și o primă etapă este gruparea statelor balcanice și dunărene... noul pact strânge și întărește

³⁸ *Vestul* (Timișoara, anul IV, nr. 742, duminică, 19 februarie 1933), 4.

³⁹ *Ibid.*

considerabil chestiunea dintre cele trei puteri ale Miciei Înțelegeri, fapt care va fi primit cu bucurie de toate țările pacifiste”.⁴⁰

Deci, cercurile diplomatice franceze considerau că Pactul Miciei Înțelegeri reprezenta un prim nucleu al statelor central-europene în jurul unor idei comune, bazate pe principiile de funcționare ale Societății Națiunilor.

În numărul, din 21 februarie 1933, al ziarului <Vestul> erau redată comentariile ziarului berlinez <Kreuz Zeitung> (<Ziarul Crucii>, denumit astfel pentru că avea, ca emblemă, Crucea de Fier) despre optica Miciei Înțelegeri referitoare la dezarmare: „Programul de muncă al conferinței prevede o atitudine unitară a celor trei puteri (România, Cehoslovacia și Iugoslavia – *n.n.*) în chestiunea dezarmării, precum și în conflictul japono-chinez. La conferință se va trata, însă, ca chestiune principală, o propunere a dlui. Beneș după care cele trei puteri să contracteze o unire mai strânsă, cu scopul ca, în viitor, niciunul din cele trei guverne să nu mai poată lua nicio decizie (decizie – *n.n.*) principală fără consimțământul celorlalte două puteri. Îndeosebi planul acesta al dlui. Beneș se îndreaptă împotriva reînnoirii tratatului româno-italian. Conferinței acesteia a Miciei Înțelegeri i se atribuie, în general, o importanță mai mare asupra viitoarei dezvoltări a raporturilor de forțe în Balcani”.⁴¹

Așadar, statele Miciei Înțelegeri aveau o poziție comună cel puțin în două chestiuni de importanță majoră: dezarmarea și conflictul dintre Japonia și China. Cel din urmă simboliza eșecul Ligii Națiunilor în prevenirea războiului și în menținerea status-quo-ului teritorial stabilit în anii 1919-1920. De asemenea, Cehoslovacia spera că România nu va reînnoi tratatul de amicitie cu Italia, semnat în timpul celei de-a doua guvernări averescane, în 1926, la scurt timp după parafarea unui tratat similar cu Franța, pentru că cercurile guvernante de la Roma susțineau revendicările teritoriale ale Ungariei față de vecinii săi, implicit și față de Cehoslovacia.

Afacerea de la Hirtenberg, constând în contrabanda de arme din Italia în Ungaria, a produs o mare vâlvă în întreaga lume.

Numărul din 23 februarie 1933, al ziarului <Vestul> prezenta dezbaterile, pe marginea acestui subiect, în Parlamentul de la Praga. Într-un vast expozeu făcut în Comisia Externă a Parlamentului cehoslovac, dr. Kamil Krofta, ministru plenipotențiar și adjunct la Externe, „s-a referit, în primul rând, la izbucnirea afacerii de la Hirtenberg, în urma știrilor ce au apărut, în 8 ianuarie (1933 – *n.n.*), în presa austriacă, și care au constatat că, la fabrica din Hirtenberg, au sosit 50 vag. de arme din Italia, în două partide: 40 și 10 vag., conținând arme și mitraliere, și a subliniat *prima declarație a guvernului austriac* (condus de cancelarul Dolfuss – *n.n.*), în care se spune că nu e vorba, deloc, de o contrabandă de arme, ci de vechi material de război austriac, care a fost trimis – în scop de reparare – la fabricile austriece. În *comunicatul guvernului austriac* se spune că guvernul și-a dat, în această privință, asentimentul său ca, astfel, fabricile austriece să aibă de lucru; comunicatul a mai observat că cantitatea de arme indicată în știrile ziarelor este exagerată”. Bineînțeles că guvernul de la Praga nu s-a lăsat convins de explicațiile cabinetului austriac, cunoscând, cel puțin parțial, presiunile germane exercitate asupra cancelarului Dolfuss în vederea realizării Anschluss-ului pe cale pașnică. În consecință, Ministerul de Externe cehoslovac a solicitat imediat legațiilor sale din Viena, Budapesta și Roma să monitorizeze situația, „a însărcinat, în special, legația din Viena ca să ceară guvernului austriac informațiuni (informații – *n.n.*) amănunțite și a atras, în același timp, atenția că opinia publică cehoslovacă este foarte nemulțumită de știrile

⁴⁰ Ibid.

⁴¹ *Vestul* (Timișoara, anul IV, nr. 743, marți, 21 februarie 1933), 4.

despre transportul de arme, prin Austria, în Ungaria. Imediat după aceasta, Cehoslovacia s-a înțeles cu ambii săi aliați din Mica Antantă, precum și cu Franța, pentru o procedare comună în această chestiune”.⁴²

Cehoslovacia făcea tot posibilul să-și armonizeze pozițiile cu ale celorlalte două state din Mica Înțelegere, dar și cu Franța, „mentorul” său vest-european.

Poziția cabinetului de la Viena s-a nuanțat treptat. De pildă, în data de 11 ianuarie 1933, cancelarul austriac Dollfuss i-a primit, separat, pe miniștrii Franței, Cehoslovaciei și României la Viena. Cu acest prilej, ministrul Cehoslovaciei a subliniat insatisfacția guvernului pe care îl reprezenta față de comunicatul oficial austriac asupra armelor, insistând asupra faptului că „transportul și manipularea unei cantități atât de mari de arme, destinate, probabil, pentru Ungaria, poate neliniști considerabil statele vecine și că, prin aceasta, Austria calcă (încalcă – *n.n.*) stipulațiunile (stipulațiile – *n.n.*) articolelor 132 și 134 din tratatele de la Saint Germain”. Cancelarul austriac i-a spus ministrului Cehoslovaciei la Viena că transportul de arme respectiv nu ar fi avut girul întregului cabinet, că Biroul cancelarului ar fi aflat, despre acest transport, de abia în cursul lunii ianuarie 1933, și că doar Ministerul Finanțelor ar fi acordat permisiunea de import. Dollfuss era ferm convins de faptul că acele arme urmau să revină pe teritoriul Italiei. „Cancelarul (austriac – *n.n.*) n-a putut spune precis pentru cine sunt destinate armele și nici care este cantitatea și felul armelor, dar a asigurat pe ministrul cehoslovac că se va îngriji ca să i se dea informațiunile (informațiile – *n.n.*) necesare”.⁴³ Chiar dacă ar fi cunoscut destinatarul, Dollfuss nu ar fi putut pune întregul guvern într-o poziție incomodă și a preferat limbajul diplomatic, care să lase o „portită” pentru orice fel de răspuns. În plus, Partidul Național-Socialist Austriac, susținut, tot mai vehement, de „fratele” mai mare, german, exercita presiuni pentru a fi inclus în cabinetul de la Viena.

La 13 ianuarie 1933, ministrul Austriei la Praga a comunicat, personal, Ministerului de Externe cehoslovac, *răspunsul guvernului austriac la nota cehoslovacă*: „Fabrica de la Hirtenberg este o societate pe acțiuni, în legătură cu fabrica Solothurn din Elveția. Acum câțva timp, fabrica din Solothurn a transmis celei din Hirtenberg puțința de a lua în reparare armele din Italia, despre care e vorba. E vorba de mărfuri expediate de proprietari italieni, declarate la graniță ca arme și vămuite ca atare”.⁴⁴

Ministrul adjunct de Externe cehoslovac, dr. Kamil Krofta, a declarat că, potrivit informațiilor deținute până în clipa respectivă, era vorba despre aproximativ 80.000 de arme și 200 de mitraliere, că cel puțin o parte din armele cu pricina a fost considerată drept fier vechi (cancelarul Dollfuss a redus această cantitate la un vagon) și că nu toate armele au fost destinate Ungariei. La un moment dat, „s-a exprimat și părerea că armele au fost destinate unei organizații secrete a armatei austriece, înarmării *Heimwehr*-ilor* sau nemulțumiților croați”.⁴⁵

---

⁴² *Vestul* (Timișoara, anul IV, nr. 745, joi, 23 februarie 1933), 3.

⁴³ *Ibid.*

⁴⁴ *Ibid.*

* *Heimwehr* sau *Heimatschutz* a fost un grup naționalist, inițial paramilitar, care a activat în Prima Republică Austriacă din 1920 până în 1936. A fost similar, în metode, organizare și ideologie, cu *Freikorps* din Germania. *Heimwehr* s-a opus democrației parlamentare, socialismului și marxismului și a luptat împotriva grupărilor de stânga și străine în anii 1920 și 1930. Unele dintre grupurile sale regionale s-au opus, de asemenea, nazismului, în timp ce altele l-au favorizat. În ciuda poziției sale antidemocratice, *Heimwehr* a dezvoltat o aripă politică, numită *Heimatblock (Blocul Patriei)*, care era apropiată de Partidul Social-Creștin (conservator) și a luat parte atât în cabinetul cancelarului Carl Vaugoin, în 1930, cât și în cel al lui Engelbert Dollfuss, de dreapta, din intervalul 1932-1934. În 1936, *Heimwehr* a fost absorbită în ceea ce era, la acea vreme, singurul partid politic

Indiferent care ar fi fost destinația acelor arme, implicarea Italiei era destul de evidentă, iar complicitatea Ungariei nu mai putea fi pusă la îndoială.

În data de 17 ianuarie 1933, miniștrii Micii Antante și ministrul Franței la Viena l-au vizitat, din nou, pe cancelarul Dollfuss. Acesta a dezmințit, în mod categoric, faptul că armele ar fi fost destinate armatei austriece sau Heimwehr-ului și a promis returnarea lor Italiei, cu anumite rezerve.⁴⁶

Din aceste declarații rezultă o relație specială dezvoltată de cancelarul austriac Dollfuss cu premierul italian, *Ducele*, Benito Mussolini.

Încetul cu încetul, a ieșit la iveală *complicitatea Austriei*. În data de 19 ianuarie 1933, ziarele străine au publicat o *știre* că subsecretarul de stat francez Cot a declarat, în Comisia Externă, faptul că guvernul austriac a făcut tot ce i-a stat în putință pentru a împiedica contrabanda de arme.

A doua zi, această știre a fost dezmințită în mod oficial, dându-se publicității un *comunicat* conform căruia Cot ar fi declarat, în realitate, următoarele: „Cu toată expunerea cancelarului Dollfuss în privința transportului de arme, guvernul francez consideră guvernul austriac ca responsabil pentru trecerea armelor și crede că transportul și trecerea armelor înseamnă o încălcare (încălcare – *n.n.*) a articolului 134 din tratatul de pace”. Cu același prilej, Cot a adăugat că guvernul francez este dispus, de comun acord cu Mica Antantă, să dezbată și să garanteze respectarea tratatelor de pace, dacă reprezentanții alianței vor aduce această chestiune pe masa Societății Națiunilor, la Geneva.⁴⁷

Această complicitate a Austriei era determinată și de încercările sale de temperare a tendințelor hegemonice germane, exprimate prin lozinca *Drang nach Osten (Marșul spre răsărit)*, care ar fi „înghițit”, dintr-o „îmbucătură”, micul stat austriac. Italia era singura țară care putea, pentru moment, domoli „setea” *Führer*-ului, Adolf Hitler, de noi teritorii, iar guvernul austriac era dispus să plătească „prețul” solicitat de Mussolini și de anturajul său.

La 1 februarie 1933 a sosit *răspunsul cabinetului de la Viena* la cele 6 întrebări formulate de Anglia și Franța:

1. Transportul a avut loc cu autorizația oficiilor financiare austriece, însă fără știința guvernului austriac.

2. A fost vorba de 50.000 arme și 200 arme automate ale fostei armate austro-ungare.

3. Transportul a fost trimis, din Brescia, de Commendatore Giuseppe Cortese.

4. Adresatul a fost fabrica Steyer. Transportul a mers prin San-Candido – Linz – Enzesfeld. Tariful a fost stabilit ca pentru un transport de arme. Oficiilor austriece nu le este cunoscut dacă aceste arme, importate prin procedura menționată, spre a fi exportate din nou, au fost destinate Ungariei.

5. A fost vorba numai de curățirea armelor de rugină și perfectarea camerelor de încărcare. Această muncă nu necesită mașini speciale și nu se contrazice cu tratatul de la Saint Germain.

6. Armele se află la Hirtenberg și la Steyer.⁴⁸

---

permis legal din Austria, *Frontul Patriei*, iar apoi, mai târziu, în *Frontmiliz*, o amalgamare a unităților de miliție, care, în 1937, a devenit parte a forțelor armate austriece. (<http://www.wikipedia.org>, consultat la data de 18.07.2024)

⁴⁵ Ibid.

⁴⁶ Ibid.

⁴⁷ Ibid.

⁴⁸ Ibid.

Explicațiile oferite erau destul de „subțiri”, iar implicarea unui ofițer italian de rang superior, precum și imposibilitatea de a nega, până la capăt, faptul că destinația armelor era Ungaria puneau cabinetul de la Viena într-o situație ingrată, decredibilizându-l pe plan internațional.

Mica Antantă a decis să solicite, în scris, Marii Britanii și Franței să intervină, din nou, pe lângă decidenții austrieci, pentru a obține „întoarcerea sau nimicirea armelor importate din Italia”, urmând să se investigheze dacă o parte din aceste arme a fost, deja, transportată în Ungaria, iar, în caz afirmativ, să se stabilească, cu precizie, cantitatea trimisă. În încheiere, ministrul Krofta a spus următoarele: „Statele Micii Antante, la fel ca și Franța și Anglia, au urmărit ca lucrul să fie explicat fundamental, spre a se vedea cine și ce a făcut. Am vroi (vrea – *n.n.*) să se împiedice, pentru viitor, o repetare. Am mai vroi ca armele să nu fie trimise în Ungaria, dar să nu rămână nici în Austria. Dacă aceasta se va realiza prin intervențiunile (intervențiile – *n.n.*) diplomatice, atunci Mica Antantă va renunța de a aduce cazul în Consiliul Ligii (Națiunilor – *n.n.*) și a cere ordonarea unei cercetări. Mica Antantă regretă numai că astfel de evenimente turbură (tulbură – *n.n.*) conviețuirea liniștită din Europa centrală și sporește neîncrederea în timpul conferinței dezarmării”.⁴⁹

Așadar, Mica Înțelegere a avut o poziție unitară în problema contrabandei cu arme, intervenind, în mod hotărât și repetat, pe lângă aliații săi tradiționali (Franța și Marea Britanie). Era un precedent periculos, care putea periclita pacea în zonă, dar și la nivelul întregului continent. Plana o teamă asupra intențiilor revizioniste și revanșarde ale Ungariei și Italiei, dar existau și reticențe față de forțele extremiste din Austria, care începeau să-și intensifice activitatea, pe fondul instaurării regimului național-socialist în Germania. Statele Micii Înțelegeri erau dispuse să se adreseze și Societății Națiunilor, dacă problema respectivă nu se putea rezolva prin bună înțelegere.

Correspondentul agenției *Rador* relatează despre *întrevederea colectivă* a ministrului de Externe francez, Paul Boncour, sosit la Geneva, cu miniștrii de Externe ai Micii Înțelegeri (Titulescu, Beneș și Fotici), la finele lunii februarie 1933. Cu această ocazie, s-au discutat două probleme esențiale: afacerea Hirtenberg și dezarmarea. Referitor la *afacerea Hirtenberg*, Boncour i-a asigurat pe miniștrii Micii Antante de înapoierea armelor în Italia sau de distrugerea lor. Potrivit corespondentului agenției amintite, „punctul final al acestei afaceri nu va fi pus decât atunci când miniștrii Micii Înțelegeri vor fi primit, din partea Franței și Angliei, un răspuns scris la întrebările formulate în cererile prezentate de Mica Înțelegere”.⁵⁰

Reprezentanții Micii Antante doreau să primească asigurări ferme că un episod similar nu se va mai întâmpla și să beneficieze de susținerea totală a aliaților occidentali în demersurile lor privind dezarmarea și pacea.

Între timp, guvernul iugoslav făcea tot posibilul să reducă și chiar să anuleze disputele, de orice natură, cu România.

Astfel, la începutul lunii martie 1933 a fost semnat *Acordul bisericesc româno-iugoslav*. Conform redactorilor ziarului <Vestul>, „un rol important în perfectarea acordului amintit l-au avut d-nii. Titulescu (ministru de externe), Petre Ionescu și Moise Ienciu (inspectori generali din Ministerul Instrucției, bănațeni, foarte buni cunoscători ai problemelor școlare și bisericești ale românilor din Iugoslavia)”. În baza acestui acord, *Biserica Ortodoxă Română din Iugoslavia* urma să se organizeze ca *episcopie autonomă*, sub

⁴⁹ Ibid.

⁵⁰ *Vestul* (Timișoara, anul IV, nr. 747, sâmbătă, 25 februarie 1933), 4.

jurisdicția unui vicar, cu rang de vlădică, în conformitate cu statutele și regulamentele în vigoare la 11 noiembrie 1918.⁵¹

Tot din cotidianul bănățean menționat mai sus aflăm că, „de la data ratificării de către ambele parlamente, român și iugoslav, a convenției bisericești, postul de *vicar* va lua ființă în termen de 3 luni, cu sediul la Vârșeț pentru români, și cu sediul la Timișoara pentru sârbi. Cei 2 vicari vor fi supuși, în cele dogmatice și pur spirituale, unei delegații mixte a bisericii sârbe și române. Această delegație se compune din 2 membri (episcopi), delegați de bisericile ortodoxe română și sârbă. Președintele delegației mixte va fi desemnat de Sfântul Sinod”.⁵²

În plus, „toate litigiile dintre bisericile ortodoxe sârbă și română se vor tranșa de către delegația mixtă; *atribuțiile* delegației mixte sunt:

1. A susține unitatea dogmatică cu biserica ortodoxă;

2. A examina și decide în toate chestiunile dogmatice, sacramentare și rituale în conformitate cu canoanele și tradiția bisericii;

3. A exercita controlul suprem și autoritatea disciplinară față de vicari;

4. A examina actele de alegere, a ține examenul canonic al vicarilor și a-i hirotoni.

Alegerea vicarilor se va face de sinodul eparhial, iar aprobarea de rege. postul de vicar se va îndeplini în interval de 3 luni.

Alegerea preoților se va face în conformitate cu statutele și regulamentele în vigoare. Până când se vor crea seminarii teologice române și sârbe, preoții își vor primi educația în seminarele statelor respective”.⁵³

Acest acord bisericesc încerca să soluționeze, în mod favorabil, pentru ambele părți, toate problemele rămase în suspensie. Ministrul român de Externe, Nicolae Titulescu, jucase un rol determinant în parafarea acordului respectiv, conlucrând cu câțiva bănățeni care cunoșteau foarte bine situația românilor din Banatul iugoslav. Din păcate, în convenția religioasă amintită nu se vorbea deloc despre Biserica Ortodoxă Română din Timoc, deoarece românii timocenii, deși mult mai numeroși decât omologii lor din Banatul sârbesc, nu erau la fel de bine organizați, iar o parte însemnată dintre ei nu își recunoșteau originea etnică, preferând să se declare vlahi sau, în anumite situații, sârbi, iugoslavi etc.

Tot la începutul lunii martie 1933, Ministerul Agriculturii și Domeniilor din România transmitea un *comunicat* în care arăta că autoritățile iugoslave au ridicat restricțiile vamale față de produsele românești, permițând libertatea tranzitului de vite din țara noastră, prin Iugoslavia, spre statele din centrul și vestul continentului european. Era o nouă veste bună pentru exportatorii de profil din Timișoara și de pe întreg teritoriul Banatului.⁵⁴

Se constată, deci, o detensionare a raporturilor româno-iugoslave pe mai multe planuri, determinată, aproape cert, și de evoluția situației internaționale. Nu mai erau permise sincopate în cadrul Micii Înțelegeri și nici dispute bilaterale, de niciun fel.

La 8 martie 1933, Senatul României vota *Acordul româno-iugoslav asupra circulației la Porțile de Fier*. Era o problemă destul de sensibilă, care intrase în atenția forurilor legislative de la București, prezentând o importanță cu totul aparte atât pentru România, cât și pentru Iugoslavia.

⁵¹ *Vestul* (Timișoara, anul IV, nr. 753, sâmbătă, 4 martie 1933), 1.

⁵² *Ibid.*

⁵³ *Ibid.*

⁵⁴ *Vestul* (Timișoara, anul IV, nr. 755, marți, 7 martie 1933), 4.

Într-un articol apărut în numărul, din 11 martie 1933, al ziarului <Vestul> se subliniau următoarele aspecte: „Constituirea serviciilor speciale este prevăzută de art. 32 al Statutului Dunării, stabilite prin *Convenția* semnată la Paris, la 23 iulie 1921.

Scopul serviciilor speciale tehnice și administrative, constituite prin acordul votat, ieri, de Senat, este de a menține și îmbunătăți condițiunile (condițiile – *n.n.*) navigațiunii (navigației – *n.n.*) în sectorul cuprins între Turnu-Severin și Moldova-Veche, denumit al Porților de Fier și al Cataractelor.

Odată cu intrarea în vigoare a prezentului acord încetează controlul provizoriu exercitat de Comisiunea (Comisia – *n.n.*) Internațională a Dunării, în virtutea articolului 288 al tratatului de la Trianon, asupra folosirii echipamentelor, edificiilor și instalațiilor (instalațiilor – *n.n.*) vizate de acest articol, care vor fi puse la dispoziția administrației create prin acordul votat ieri”.⁵⁵

Deci, după aproape 12 ani, controlul navigației pe Dunăre, în sectorul menționat, era exercitat, de România, prin organisme proprii, încetând provizoratul în această privință.

Un alt punct sensibil al relațiilor româno-iugoslave era legat de unele obiecte de patrimoniu preluate, din Timișoara, de trupele sârbești de ocupație, în cursul anului 1919.

Cititorii <Vestului> erau informați, în data de 10 martie 1933, despre devastările efectuate cu ocazia retragerii armatei sârbești din Timișoara, armată sosită cu mandat din partea Antantei, dar care se transformase, din păcate, într-o veritabilă armată de ocupație, prin prisma disputării Banatului între România și Regatul Sârbo-Croato-Sloven, constituit la 1 decembrie 1918: „*Fabrica de tutun*, de unde s-au ridicat toate aparatele moderne pentru fabricarea țigaretelor; din *grădinile publice* au fost ridicate băncile; din *depozitele publice* au fost luate materialele; *Muzeul Bănățean* a fost deposedat de obiecte de artă, a căror valoare depășește suma de 33 milioane lei (între acestea – o pictură originală a lui Tizian, evaluată la 20 milioane lei). *Direcțiunea Muzeului Bănățean* a intervenit demult, pe cale diplomatică, pe lângă guvernul iugoslav, pentru restituirea, cel puțin, a obiectelor ce au dispărut din muzeu și care nu pot fi înlocuite cu altele, însă, până în prezent, nu s-a obținut niciun rezultat satisfăcător pentru noi. Actualmente, însă, stadiul tratatelor se pare a fi favorabil pentru noi și sunt perspective că neprețuitele obiecte de artă, care au dispărut din Muzeul Bănățean sub ocupația sârbească, în cel mai scurt timp vor fi readuse la Timișoara. Comisia mixtă româno-iugoslavă a invitat, deunăzi, la Belgrad pe dl. I. Miloia, directorul Muzeului Bănățean, care a și plecat în Iugoslavia spre a da sus-zisei comisii (comisii – *n.n.*) toate informațiile și lămuririle referitoare la restituirea obiectelor în chestiune”.⁵⁶

Deși dimensiunile jafurilor din cursul anului 1919 erau destul de mari, autoritățile iugoslave se arătau dispuse, cel puțin, la începutul lunii martie 1933, să identifice obiectele dispărute din colecțiile Muzeului Bănățean din Timișoara și să le restituie acestuia, în cel mai scurt timp posibil.

Totuși, tratativele cu partea iugoslavă, pentru restituirea obiectelor de artă ale Muzeului Bănățean au luat o turnură negativă pentru partea română, după cum aflăm din numărul, din 15 martie 1933, al ziarului <Vestul>: „D. dr. I. Miloia, directorul Muzeului Bănățean, a plecat, zilele trecute, la Belgrad, ca să ia contact direct cu cercurile însărcinate cu executarea înțelegerii româno-iugoslave. D-sa. s-a adresat mai multor persoane oficiale și instituții, însă niciunde nu a putut da de urmele obiectelor de artă dispărute din Muzeul timișorean, deși avea, la dânsul, un proces-verbal semnat de 3 reprezentanți ai armatei

⁵⁵ *Vestul* (Timișoara, anul IV, nr. 759, sâmbătă, 11 martie 1933), 4.

⁵⁶ *Vestul* (Timișoara, anul IV, nr. 758, vineri, 10 martie 1933), 1.

sârbești de ocupație, în Timișoara. Spre a se sustrage răspunderii și obligațiilor ce au luat față de noi, sârbii au declarat că persoanele semnate sunt inexistente și nicicând, în cadrele armatei sârbești, nu au figurat aceste nume. Cercetările particulare ale directorului Muzeului Bănățean au stabilit că cei 3 figuranți de pe procesul-verbal există și trăiesc în Iugoslavia: unul este colonel pensionat, al doilea e avocat într-un orașel din provincie, iar al treilea este un rentier, tot în provincie. În fața acestor eclatante dovezi, cei din Ministerul de Externe iugoslav au modificat minciuna, spunând că obiectele reclamate de către Muzeul Bănățean nu se găsesc în niciun muzeu din Iugoslavia și că, probabil, au dispărut. De fapt, în registrele muzeelor nu figurează aceste obiecte, însă noi, cu drept cuvânt, putem crede că ele au fost depozitate în vreo casă particulară sau au fost, dinadins, îndepărtate din muzee, spre a li se pierde urma”.⁵⁷

România se confruntase cu o situație similară în ceea ce privește patrimoniul său, tezaurul țării, adăpostit în Rusia (stat aliat, tot în cadrul Antantei, la fel ca Serbia), în timpul Primului Război Mondial, fiind recuperat în mică măsură, până în clipa de față. Pretextul era același: obiectele respective ajunseseră, probabil, în colecții particulare.

În numărul său din 18 martie 1933, ziarul <Vestul> reda fragmente din *expozeul* lui Titulescu, despre *reorganizarea Micii Înțelegeri*: „Situația internațională este dintre cele mai îngrijorătoare... Când pacea este amenințată, nu se răspunde cu război, ci cu organizarea păcii. Aceasta este geneza noii organizări a Micii Înțelegeri... *Convențiile militare* dintre cele 3 state sunt toate defensive, toate publice, toate înregistrate la Liga Națiunilor. România are *tratate de amicitie* cu Franța, Italia și Grecia și *de alianță* cu Polonia... *Relațiile României cu celelalte state*: cu Italia – sunt acelea care decurg din pactul de amicitie; cu Polonia – acelea care decurg din tratatul de alianță; cu Rusia Sovietică – acelea care decurg din pactul Briand-Kellogg și protocolul de la Moscova; cu Ungaria – dorim relațiuni (relații – *n.n.*) cât mai bune și sperăm să le realizăm printr-o colaborare economică; cu Bulgaria – relațiile noastre sunt bune; de asemenea – și cu celelalte state balcanice”.⁵⁸

Se insista asupra caracterului defensiv al Micii Înțelegeri și al țelurilor nobile ale acestei alianțe regionale. Se subliniau, în egală măsură, bunele relații ale României cu majoritatea statelor și tentativele de îmbunătățire ale raporturilor cu Ungaria și cu Uniunea Sovietică.

Numărul următor al cotidianului bănățean cuprindea speranțele nutrite de țara noastră privind evoluția raporturilor dintre Mica Înțelegere și celelalte țări, așa cum erau oglindite în *expozeul* ministrului român de Externe: „Cu privire la *Italia*, politica externă a României va păstra, oricare ar fi unele manifestațiuni (manifestări – *n.n.*) de moment, aceeași îndrumare de caldă prietenie pe care o comandă comunitatea de rasă, marile interese care ne-au făcut să fim alături de ea cu prilejul ultimului război și recunoștința ce-i datorăm pentru tot ceea ce Italia a făcut cu privire la înfăptuirea unității noastre naționale.”⁵⁹

Deși Italia susținea, tot mai mult, revizionismul maghiar, inclusiv raportat la România, Titulescu pleda pentru menținerea relațiilor amicale cu acest stat, prin prisma legăturilor culturale, etnice, lingvistice etc, dar și a sprijinului acordat de Italia țării noastre în timpul Primului Război Mondial. Unificarea deplină a Italiei se realizase (la fel ca în cazul României) la încheierea conflagrației, prin alipirea teritoriilor aflate sub controlul Austro-Ungariei.

⁵⁷ *Vestul* (Timișoara, anul IV, nr. 762, miercuri, 15 martie 1933), 4.

⁵⁸ *Vestul* (Timișoara, anul IV, nr. 765, sâmbătă, 18 martie 1933), 4.

⁵⁹ *Vestul* (Timișoara, anul IV, nr. 766, duminică, 19 martie 1933), 1.

De asemenea, „cu privire la *Rusia Sovietică*, relațiunile (relațiile – *n.n.*) noastre stau pe baza celor două tratate de neagresiune pe care le constituie pactul Briand-Kellogg și Protocolul de la Moscova. România este decisă să ducă cea mai pacifică politică față de Rusia Sovietică (de fapt, Uniunea Sovietică – *n.n.*), în așteptarea momentului când împrejurările vor permite să stabilim, cu ea, relațiuni normale, cu respectul intereselor vitale ale țării”.⁶⁰

Apartenența Basarabiei la statul român și confiscarea tezaurului țării noastre, de către autoritățile bolșevice ruse, aflate sub conducerea lui Lenin, reprezentau două puncte nevralgice în relațiile româno-ruse. Acestea fuseseră rupte în primăvara anului 1918 și se întrezărea speranța reluării lor, în viitorul apropiat, cu sprijinul nemijlocit al Franței.

În ceea ce privește România și *Ungaria*, „dorim, din toată inima, să ajungem, cât mai grabnic, la relațiunile (relațiile – *n.n.*) cele mai amicale și, cum drumul cel mai sigur pentru atingerea acestui scop este cooperarea pe tărâmul economic, suntem dornici să colaborăm, în această direcțiune (direcție – *n.n.*), cu ea”.⁶¹

Ignorând sau prefăcându-se, cel puțin, că ignoră revizionismul maghiar, exprimat tot mai zgomotos, Nicolae Titulescu dorea îmbunătățirea raporturilor politice dintre România și Ungaria, pornind de la stabilirea unor relații economice privilegiate, pornind, probabil, de la faptul că ambele erau state cu un profil preponderent agrar și că exista o complementaritate între ele, sub acest aspect.

Referitor la Mica Înțelegere și *Franța*, Titulescu reliefa următoarele: „Franța are interese de ordin general, iar nu interese egoiste în Europa Centrală... Cât despre statele Miciei Înțelegeri, ele apără interesele lor proprii, iar nu interne franceze... la baza relațiunilor (relațiilor – *n.n.*) României cu Franța stă, mereu, ceva mai adânc decât un interes politic de moment: stă o identitate de concepțiune (concepție – *n.n.*) politică, care constituie un adevărat izvor de comprehensiune mutuală, de afecțiune și de recunoștință”.⁶²

Era glorificată, cu acest prilej, politica externă franceză în centrul și sud-estul continentului european, care nu era marcată de interese oculte, de calcule tactice sau de perfidie.

În numărul său din 24 martie 1933, <Vestul> prelua comentariile ziarului <Novosti> din Zagreb (Iugoslavia), expuse în ediția din 21 martie, același an, despre atitudinea Miciei Înțelegeri față de inițiativa instituirii unui *directorat european*: „Înființarea unui directorat al marilor puteri, preconizat de Italia, exprimă voința de a depăși Societatea Națiunilor de toată activitatea sa politică internațională și de toate discuțiile diplomatice... Franța nu se consideră tocmai sigură într-un astfel de directorat, căci, dacă aderă la un atare plan, s-ar găsi în contradicție cu toată politica sa actuală și ar trebui să renunțe la micii, dar sigurii săi aliați, în primul rând la Mica Înțelegere și Polonia, deoarece statele Miciei Înțelegeri se vor simți, pe bună dreptate, lezate de procedeele marilor puteri și vor trebui să se gândească la propriul lor front”.⁶³

În momentul respectiv, Italia părea „stăpâna” jocului. Ea încerca să includă, în acest directorat, pe lângă Germania, revizionistă și revanșardă, pe care încerca să o dirijeze în sensul dorit, cele două democrații vest-europene (Marea Britanie și Franța), care aveau un sistem de alianțe bine definit în centrul și sud-estul continentului. Era un plan bine pus la

---

⁶⁰ Ibid.

⁶¹ Ibid.

⁶² Ibid.

⁶³ *Vestul* (Timișoara, anul IV, nr. 770, vineri, 24 martie 1933), 4.

punct, care s-ar fi bucurat de un real succes, dacă nu ar fi intervenit, cu promptitudine, împotriva lui, atât Mica Antantă, cât și Polonia.

La întrunirea *Comitetului Permanent al Miciei Înțelegeri*, de la Geneva (25 martie 1933), s-a vorbit mult despre *revizuirea tratatelor*, fapt reflectat și în numărul, din 28 martie 1933, al ziarului timișorean studiat: „Comitetul Permanent al Miciei Înțelegeri a ajuns la concluzia că orice colaborare între state, care are – drept scop – de a stabili raporturi amicale între ele și de a regula (a regla, a rezolva – *n.n.*) chestiuni care le privesc în mod exclusiv este recomandabilă și salutară. Totuși, statele Miciei Înțelegeri nu ar putea să recunoască că se servește cauza bunelor raporturi între diferite țări prin acorduri care ar avea, drept scop, de a dispune de drepturile terților, fie că aceste acorduri ar obliga pe semnatarii lor să ia decizii (decizii – *n.n.*) concrete, fie că ele ar avea, drept scop, să exercite numai o presiune asupra unor alte state decât acelea care au încheiat aceste acorduri. Cum nimeni nu poate dispune de bunul altuia, nici direct, nici indirect, statele Miciei Înțelegeri formulează, de pe acum, rezervele lor cele mai exprese cu privire la încheierea eventuală a unor asemenea acorduri pentru tot ce privește drepturile lor și politica lor... Statele Miciei Înțelegeri regretă că, în negociațiunile (negocierile – *n.n.*) din ultimele zile, ideea unei politici revizioniste a fost accentuată... statele Miciei Înțelegeri consideră de datoria lor de a atrage atenția asupra faptului că o politică revizionistă, provocând – în mod necesar – reacțiuni (reacții – *n.n.*) energice, nu este de natură a liniști spiritele națiunilor și a întări sentimentul de încredere care, singur, permite colaborarea mutuală”.⁶⁴

Fără îndoială, Germania și Italia încercau să atragă Marea Britanie și Franța în acest joc perfid, al revizuirii tratatelor de pace, bineînțeles în favoarea lor. Perdanții ar fi fost, în acest caz, statele mici și mijlocii din centrul și sud-estul Europei, care se constituiseră sau se întregiseră după Primul Război Mondial, printre cele direct vizate numărându-se România, Cehoslovacia și Iugoslavia.

La finele lunii martie 1933, în urma retragerii Japoniei din Societatea Națiunilor, nemulțumită de atitudinea acestei organizații internaționale față de invadarea Manciuriei (provincie chineză din nord-est) și dornică de înarmare, Mica Înțelegeri a pretins un loc permanent în Consiliul Societății Națiunilor, potrivit ziarului britanic <Daily Herald>. Până în momentul respectiv, Mica Înțelegeri dispunea de un loc provizoriu în acest organism, cu posibilitatea de reeligibilitate anuală.⁶⁵

Așadar, Mica Înțelegeri, de curând reorganizată, devenea o alianță tot mai coezivă, cu o voce care trebuia ascultată în organismele internaționale.

Semi-oficiosul polonez <Gazeta Polska> semnala unele modificări în politica externă a Poloniei, în sensul apropierei de Mica Înțelegeri. Comunicatul dat de către Consiliul Permanent al Miciei Antante, împotriva revizuirii tratatelor de pace, fusese primit, cu o reală satisfacție, la Varșovia. Guvernul polonez chiar se oferea, ca intermediar, în negocierile pentru încheierea unui pact de neagresiune între U.R.S.S. și România, respectiv între U.R.S.S. și Mica Înțelegeri, în ansamblu. De asemenea, ministrul polonez de Externe (Beck) începea o *vizită oficială* la Praga și la Belgrad, văzută ca un semn de adâncire a raporturilor de prietenie dintre Polonia și Cehoslovacia, respectiv ca o apropiere a Poloniei de Mica Înțelegeri.⁶⁶

⁶⁴ *Vestul* (Timișoara, anul IV, nr. 772, marți, 28 martie 1933), 4.

⁶⁵ *Vestul* (Timișoara, anul IV, nr. 774, joi, 30 martie 1933), 4.

⁶⁶ *Ibid.*

Deci, revizionismul promovat de Germania și Italia, ideea Directoratului celor Patru, precum și alte inițiative de politică externă destul de controversate au apropiat Polonia de Cehoslovacia, cu care avea un diferend teritorial, și de Mica Înțelegere, în general, existând posibilitatea stabilirii unor raporturi firești cu Uniunea Sovietică, văzută, tot mai mult, ca un potențial aliat în lupta pentru menținerea status-quo-ului teritorial stabilit în anii 1919-1920.

***

În concluzie, în primul trimestru al anului 1933, scena internațională a cunoscut modificări dramatice, instaurarea regimului nazist în Germania reprezentând un semnal negativ, un pericol la adresa păcii și securității europene și chiar mondiale. Ziarul <Vestul> va reda și va comenta, în mod pertinent, raporturile din cadrul Micii Înțelegeri, cu plusurile și minusurile lor, precum și relațiile dintre diverse state europene, cu impact asupra țărilor care alcătuiau Mica Antantă.